

Т. В. ПАНЬОК

**РЕЛІГІЙНЕ МИСТЕЦТВО СЛОБОЖАНЩИНИ
XVII – ПОЧАТКУ XIX СТ.
Тези доповіді**

Релігійний живопис Слобожанщини — маловивчена тема сучасного мистецтвознавства. Між тим, цей вид мистецтва у даному регіоні України мав свої особливості, без вивчення яких картина розвитку українського малярства буде неповною. Його своєрідність та неповторність багато у чому обумовлені складними історичними умовами, особливостями соціально-економічного розвитку, специфікою складу населення. Мистецтво Слобожанщини формувалося у XVII ст., коли проводилася посилена колонізація цих земель. Сюди переселялися козацькі родини з різних міст України. Поряд з українськими слободами розміщалися і російські поселення. У результаті різноманітних впливів, асиміляції сформувалися свої культурно-побутові та духовно-релігійні особливості, що відбилися на слобожанському іконопису. Його унікальні пам'ятки, які ще збереглися, свідчать про існування регіонального осередку, де на свій манер перехрещувались поствізантійські, західноєвропейські традиції, лягаючи на самобутній місцевий ґрунт естетичних уявлень слобожан.

Слобожанський іконопис, хоч і не синхронно, але проходив ті ж самі етапи стильового розвитку, що і взагалі українське мистецтво періоду, що розглядається. Через малу кількість пам'яток, що збереглися, нині надзвичайно важко виявити чіткі хронологічні межі: їх можна окреслити лише пунктиром. Всі стильові напрямки (бароко, рококо, класицизм, романтизм) своєрідно переосмислювались й інтерпретувалися відповідно до світосприйняття та розуміння прекрасного в цьому регіоні України.

У стильовій еволюції іконопису Слобожанщини найвагоміше слово було сказано бароко. Регіональна специфіка виявляється у ставленні до орнаментальних форм та їх трактуванні. Декорування одягу персонажів та предметів побуту, динаміка рослинних орнаментальних мотивів різбленого тла та окладів є складовою образної системи слобожанського іконопису, надаючи йому особливої пишності та спорідненості з Полтавським регіоном. Еволюцію стилю в рамках самого бароко через надто малу збереженість пам'яток можна розглядати лише узагальнено, виявивши зв'язок зі спадщиною Ренесансу, особливо в його пізній стадії — маньєризмі, що ближче стояв до світосприйняття людини бароко та до завдань іконного образу. Так само лише окремі пам'ятки виявляють спорідненість з поетикою рококо, відображуючи смаки певних верств замовників. Боротьба з проявами національного характеру в художній культурі Слобожанщини з боку російського уряду з приходом до влади Катерини II у 1762 р. не обмежувалася руйнуванням монастирів, знищенням богослужбової літератури київського і львівського друку та ікон слобожанських храмів, в яких відбивалось розуміння прекрасного й національний дух «черкасів».

Глибинні зміни відбувалися на ниві художньої освіти із запровадженням при Харківському колегіумі т. зв. «новоприбавочних класів», серед яких був і клас малювання (1768), а система викладання в ньому повторювала основні принципи Санкт-Петербурзької Академії мистецтв з її класицистичною спрямованістю. З поглибленням секуляризації в художній освіті на Слобожанщині, її централізацією на академічній основі іконопис опинився на периферії мистецького процесу. Класицизм був чужим українському менталітету і останнім кроком в національному знеособленні іконопису в регіоні. Втім, відлуння такого яскравого явища, яким було українське бароко, нагадувало про себе і пізніше, з поширенням романтизму. Сьогодні з особливою гостротою звучать питання, які розкривають головні тенденції розвитку релігійного живопису краю у XVII — початку XIX ст., його своєрідність, подібність та відмінність у порівнянні з іншими регіонами України. Регенерація слобожанської ікони повинна стати однією з важливих сторінок у вирішенні проблем відродження української національної культури.